

*«Internationalen» er arbeidernes sang. Den er det vaag-
nende proletariats hymne, den er en entusiastisk forher-
ligelse af organisationsidéen, den er et udtryk for arbei-
dernes glæder, forhaabninger og harme.*

Ordene ovenfor er hentet fra Olav Kringens kommen-
tarer til den første norske oversettelsen av sangen i 1904.

«Internasjonalen» er i dag verdens mest kjente arbei-
dersang. Det skyldes ikke minst den fengende melodien.
Men helt opp til våre dager har det vært strid og forvirring
omkring hvem som har vært komponisten.

«Internasjonalen»s gjennombrudd i Norge fant sted
samtidig med radikaliseringen av norsk arbeiderbeve-
gelse. Artikkelen viser i eksempler hvordan sangen har
blitt brukt her hjemme — som samlingsmerke, kamp-
sang og symbol.

Lill-Ann Jensen

«Internasjonalen» — samlingsmerke, kampsang og symbol

Arbeiderklassens og arbeiderbevegelsens fremste samlings- og kampsang, «Internasjonalen», feirer i år et jubileum. Det var for 100 år siden, i 1888, at sangen fikk sin fengende melodi, komponert av den franske modellsnekkeren og amatørmusikeren Pierre Degeyter!

Men helt fram til våre dager, ikke minst her hjemme, har det hersket en god del forvirring omkring hvem som har vært «Internasjonalen»s virkelige komponist. Dette har bakgrunn i en årelang strid om opphavsretten til melodien mellom Pierre Degeyter, hans bror Adolphe og en mektig borgermester i den franske byen Lille.

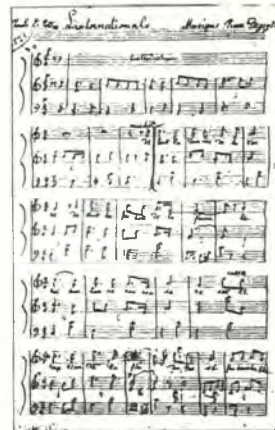
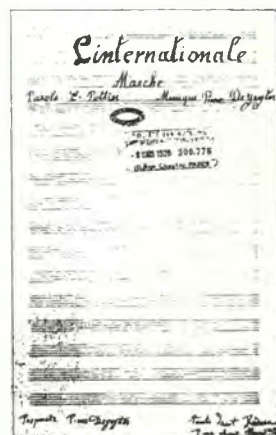
Hvem har komponert melodien?

I «Arbeidernes Leksikon», b. 2 (Fram forlag 1933), finner vi følgende:

De Geyter, Adolphe (1859—1932), «Internasjonalen»s komponist, av fag smed. Etter endt folkeskole begynte han å studere musikk. I 1888 komponerte han etter anmodning fra Delory musikken til Pottier's sang «Internasjonalen». Hans bror Pierre påstod å ha retten til forfatterskapet, men ved domstolen ble D. kjent eneberettiget. D. var medlem av det franske sosialistpartiet.

Her har det tydelig skjedd en sammenblanding av de to brødrene. Adolphe var riktignok født i 1859, men han døde i 1916, ikke i 1932. Det gjorde derimot broren Pierre. Pierre studerte musikk, ikke Adolphe. Det var Pierre og ikke Adolphe som ble «kjent eneberettiget» av domstolen. Pierre var medlem av det franske sosialistpartiet (han ble senere kommunist). Adolphe var aldri medlem av noe politisk parti.

Ikke bare i Arbeidernes Leksikon, men også i en lang rekke bøker og artikler kan vi lese at melodien til «Internasjonalen» er skrevet av Adolphe Degeyter. I Rudolf Hultengreens artikkel²: «Adolphe Degeyter — smeden som ga Internasjona-



Pierre Degeyters håndskrevne originalutkast til «Internasjonalen», det eneste som eksisterer, blir i dag oppbevart i kommunebiblioteket i Saint Denis.

Eugène Pottier — «Internasjonalen»s forfatter

Om det har vært strid omkring melodien, har det aldri hersket tvil om hvem som har skrevet teksten. Det er franskmannen Eugène Pottier. Pottier fikk aldri selv se sangen trykt, heller ikke fikk han oppleve at Degeyter satte melodi til den. Begge deler skjedde like etter hans død i 1887. Det er derfor lite trolig at han noen gang ble klar over hvilken berømmelse sangen skulle komme til å oppnå.

Eugène Pottier var født i Paris i 1816. Han var en begavet leilighetsdikter som skrev mengder av vers, som oftest knyttet til aktuelle begivenheter i tiden. Han skrev også propagandadikt, prologer og appeller, alt med bakgrunn i den arbeiderbevegelsen han var nær knyttet til.

Den mislykte revolusjonen i 1848, der Pottier hadde kjempet sammen med arbeiderne på barrikadene, førte ham inn i sosialistenes rekke. Da den Første Internasjonale ble opprettet i 1864, sluttet han seg til Internasjonalens franske seksjon. Samme år åpnet han sitt eget mønstertegnerfirma i Paris.

Til tross for sin arbeidsgiverstilling hadde han en sterk posisjon blant de fagorganiserte, noe som gjorde at han under Pariserkommunen i 1871 fikk en ledende stilling i kommunens råd. Han deltok aktivt i forsvarskampene og slapp så vidt unna med livet i behold. Under massehenrettelsene etter kommunens sammenbrudd klarte han å holde seg skjult i Paris.

Diktet «Internasjonalen», eller «Oppbruddets sang» («Chant du départ») som var den opprinnelige tittelen, er datert juni 1871. Det vil si at Pottier må ha skrevet diktet mens han skjulte seg i Paris etter kommunens fall. Fra Paris flyktet Pottier via Belgia til England, der han oppholdt seg i to år. Deretter dro han til USA, der han deltok aktivt i den sosialistiske arbeiderbevegelsen. Manuskriptet til «Internasjonalen» fulgte Pottier i hans ni år i landflyktighet. Da det i 1880 ble utstedt amnesti for samtlige kommunarder, vendte Pottier tilbake til Paris. Der meldte han seg inn i det nystiftede Frankrikes sosialistiske arbeiderparti.

Men Pottier var på denne tiden en nedbrutt mann. En lammelse i den ene armen gjorde at han ikke lenger kunne forsørge seg som mønstertegner. Bare slektningers hjelpsomhet og noen enkelte dikthonorarer ga ham det mest nødvendige til livets opphold. I 1883 skrev han en sang som ga ham første pris i en konkurranse. Dette skaffet ham en viss oppmerksomhet og økonomisk støtte, som gjorde at han året etter kunne gi ut sin første diktsamling.

Fire år senere, i 1887, hjalp noen av hans gamle venner blant kommunardene ham med å redigere og få utgitt en samling med revolusjonære dikt, «Chants Révolutionnaires». Samlingen, der også «Internasjonalen» var med, kom først ut etter Pottiers død 6. november 1887.

«Pottier mort sera plus connu que Pottier vivant» — «den døde Pottier vil bli mer kjent enn den levende» — hadde hans venner, sosialistlederne Paul Lafargue og Jules Guesde, spådd mens Pottier ennå levde. De skulle få rett, selv om Pottiers berømmelse er knyttet til ett eneste dikt — «Internasjonalen».

len dens melodi», som ble publisert i en del norske aviser og fagblad i 1950-årene, heter det:

«... Det så ut til at sorgen fulgte i sangens spor ... Det var harde slag, men verre var broren Pierres forsøk på å tilrive seg æren som Internasjonalens komponist ...»

Vi vet at striden om opphavsretten har vært kjent her i Norge,³ men enten har man ikke vært klar over utfallet av rettssaken, eller så har man ikke visst hva man skulle tro. Det siste er nok helst tilfelle. En mulig teori om at den upolitiske broren Adolphe i visse kretser ville være en mer «passende» komponist av «Internasjonalen» enn kommunisten Pierre Degeyter, har lite for seg. Til og med NKPs sangbok «Avantgarden» fører i 1948 opp Adolphe Degeyter som melodiforfatter, over tjue år etter at den Kommunistiske Internasjonale har tildelt Pierre ærespensjon som «Internasjonalen»s komponist!

Utover i 1960-årene ser det ut til at man blir mer i tvil. I «Vi synger», Arbeiderbevegelsens sangbok, utgitt av AOF i 1967, brukes det helgardering: «Melodi: Pierre og Adolphe Degeyter». Den samme helgarderingen går igjen i en rekke bøker og oppslagsverk, senest i 1988-utgaven av Aschehoug og Gyldendals «Store norske leksikon». Det vanligste har likevel vært å unngå problemet ved helt å sløyfe komponistens fornavn og bare sette: «Melodi: Degeyter».

All denne usikkerhet tatt i betraktning er det derfor ganske bemerkelsesverdig at Olav Kringen så tidlig som i 1904, da hans norske oversettelse av «Internasjonalen» første gang blir publisert, korrekt angir at det er Pierre Degeyter som har skrevet melodien.⁴ Så merkelig er det kanskje likevel ikke. Kringen var antakelig norsk arbeiderbevegelses fremste internasjonalist i denne perioden. Han hadde både godt kjennskap til og gode forbindelser med fransk arbeiderbevegelse. I 1904 var heller ikke kampanjen mot Pierre Degeyter satt inn for alvor.

Det grundigste og mest omfattende verket om «Internasjonalen» og dens komponist er tsjekkeren František Gels bok: «Internationale und Marseillaise», utgitt i Praha i 1954. Den første delen av denne artikkelen bygger i hovedsak på Gels framstilling.

Gel har benyttet seg av et omfattende kildemateriale. Hovedkildene er det franske kommunistpartiets arkiver og arkivene til partiets kretssekretariat i Lille. Han har gjennomgått



Eugène Pottier (1816—1887),
«Internasjonalen»s forfatter.



Pierre Degeyter (1848—1932),
«Internasjonalen»s komponist.

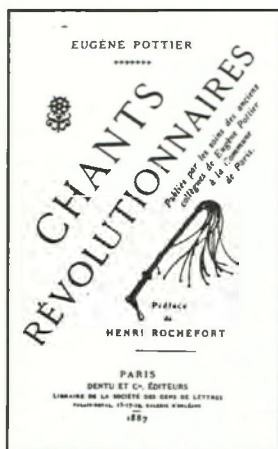
dokumenter fra rettssaken om opphavsretten til melodien, og han har hatt samtaler med samtidige og etterkommere av samtidige av Pierre Degeyter.

Det eksisterer noen få artikler på dansk og svensk om «Internasjonalen» og Pierre Degeyter, alle skrevet med utgangspunkt i Gels bok. I noen av disse artiklene finnes opplysninger som er i uoverensstemmelse med Gels framstilling. En forklaring på det kan være at artikkelforfatterne har hatt andre kilder i tillegg til Gel, noe som ikke er oppgitt. Det mest sannsynlige er likevel at Gel kan ha blitt delvis mistolket. Lange partier av Gels bok er preget av propagandistisk historiskrivning. Det gjør det mange ganger vanskelig å få oversikt og klarhet i framstillingen.

Melodien blir til

Historien om «Internasjonalen»s komponist og hans kamp for å få fastslått sin opphavsrett til melodien, er spennende som noen kriminalfortelling. Pierre Degeyter ble født i Gent i Belgia i revolusjonsåret 1848. Han var altså jevn gammel med Marx og Engels' kommunistiske manifest, som han førte år senere skulle sette musikk til den versifiserte utgaven av. Familien flyttet etter kort tid til den nordfranske byen Lille, der Degeyter utdannet seg til modellsnekker og fikk jobb på et jernstøperi. Industribyen Lille var på den tid sentrum for en intens politisk aktivitet. Degeyter var en klassebevisst sosialist og ivrig medlem av arbeidersangforeningen «Arbeidernes Lyre». Allerede som 16-åring begynte han å besøke musikkonservatoriet i Lille. Før 1888 hadde han skrevet en lang rekke melodier, mest til folkeviser.

Et av medlemmene av sangkoret «Arbeidernes Lyre» var Gustave Delory, som i 1880-årene var en ledende tillitsmann i Det franske arbeiderparti (Parti ouvrier français). Han hadde fått tak i et eksemplar av Pottiers «Chants Révolutionnaires» og hadde dette med seg på en korøvelse den 16. juni 1888. Degeyter forteller selv om denne episoden i et intervju i det sovjetiske tidsskriftet «Musikk og revolusjon» i 1928. Delory hadde etter korøvelsen gitt Pottiers diktsamling til Degeyter og oppfordret ham til å sette melodi til noen av diktene. Koret trengte en skikkelig kampsang til sitt repertoar, og Degeyter hadde allerede vist at han kunne lage gode melodier. Straks Degeyter kom hjem, satte han seg til med diktsamlingen. Av de 95 dikte-



Forsiden til førsteutgaven av Pottiers «Revolusjonssanger», der diktet «Internasjonalen» var med. Samlingen kom først ut etter Pottiers død i 1887.

ne festet han seg særlig ved «Internasjonalen». Det er mulig at særlig det antimilitaristiske femte verset i diktet hadde appellert til ham. Under den fransk-tyske krigen i 1871 hadde Degeyter desertert og forsøkt å komme inn i Paris for å forene seg med kommunardene, men hadde blitt tatt til fange av regjeringsstyrkene.

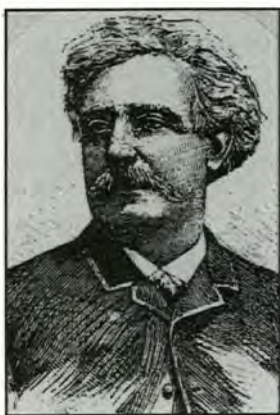
Natten til den 17. juni 1888 skapte han sitt mesterverk, «Internasjonalen»s melodi. Han laget først et utkast til melodien, deretter refrenget. På vei hjem fra arbeidet mandagen den 18. juni gikk Degeyter sammen med tre venner fra sangkoret. De spurte om han hadde funnet noe i diktsamlingen han kunne bruke. Den nyskrevne melodien hadde han med seg, og den lille gruppen gikk inn på kafeen Liberté i Rue de la Vignette. Med en klynge arbeidere som tilhørere ble «Internasjonalen» der sunget for første gang, av komponisten selv. Fra tirsdag til fredag innøvde «Arbeidernes Lyre» den nye sangen, og på lørdagen den 23. juni 1888 framførte de den ved en stor fest til ære for Det franske arbeiderpartis avisselgere i Lille.

Sangen gjorde stor suksess hos det frammøtte publikum av arbeidere og sosialister. Det ga støtet til at partiledelsen i Lille kort tid etter dristet seg til å trykke sangen som flyveblad i hele 6000 eksemplarer — etter forholdene et meget stort opplag. På denne tiden skiftet arbeiderne ofte arbeidsplass. Det førte til at sangen raskt ble spredd utover hele Frankrike, Belgia og den fransktalende delen av Sveits.

Pierre Degeyter var betenkt da hans navn skulle settes på flyvebladet. Om dette skulle bli kjent av hans arbeidsgivere, kunne han risikere å bli sagt opp. Men enda mer fryktet han represalier fra myndighetene for sin medvirkning til massespredning av den revolusjonære teksten. Den nå avdøde tekstforfatterens navn kunne trygt bli stående uforandret på flyvebladet, men selv utelot han sitt eget fornavn og delte etternavnet til De Geyter. Han kunne neppe vite at denne forsiktigheten senere skulle føre ham inn i et langvarig tvistemål for å få fastslått sin opphavsrett. At frykten for represalier var begrunnet, skulle vise seg. I 1894 ble den franske læreren Armand Gosselin, som var ansvarlig for et nytt opplag av «Internasjonalen», stilt for retten anklaget for militært oppvigleri og dømt til ett års fengsel.



I dette huset i Rue de la Vignette i Lille lå før vertshuset «Liberté». Her var det at Degeyter den 18. juni 1888 sang «Internasjonalen» for første gang.



Jules Guesde (1845—1922) og Paul Lafargue (1842—1911), utgiverne av den marxistiske avisen «L'Égalité», tok i 1879 initiativet til stiftelsen av det første franske sosialistpartiet. Allerede i 1882 ble partiet splittet, da høyrefløyen, possibilistene, brøt ut. Guesdistene tok navnet Det franske arbeiderparti (Parti Ouvrier Français). Sist i 1890-årene eksisterte det hele fem sosialistpartier i Frankrike. Det franske arbeiderpartiet var klart det største og fikk ved valget i 1898 14 representanter i deputertkammeret.

«Internasjonalen»s gjennombrudd

I årene som fulgte gikk «Internasjonalen» sin seiersgang over hele Nord-Frankrike. Sitt internasjonale gjennombrudd fikk den på Det franske arbeiderpartis kongress i Lille i juli 1896. Valget var falt på Lille, fordi denne byen i ett år hadde hatt et sosialistisk bystyre. Borgermester var nå den før omtalte Gustave Delory. Blant de 200 delegatene på kongressen var også Jules Guesde og Paul Lafargue.

Den 2. Internasjonale skulle like etter ha kongress i London. En del av de tyske og østerrikske delegatene benyttet anledningen til å besøke kongressen i Lille på vei til London. Arbeideravisen i Lille oppfordret sine lesere til å møte opp på stasjonen og motta de utenlandske gjestene for på denne måten å demonstrere for arbeiderklassens internasjonale solidaritet og kravet om fred. Hele 20 000 arbeidere møtte fram, og med musikk og de utenlandske gjestene i spissen dro det store demonstrasjonstoget gjennom byen. Det var ikke kommet langt før det ble møtt av en motdemonstrasjon av nasjonalister, som ønsket å gi utløp for det tyskerhatet som ennå rådde etter nederlaget i den tysk-franske krigen i 1871.

Motdemonstrantene, blant dem mange studenter, gikk til angrep på arbeiderne mens de sang «Marseillaisen». Under det voldsomme sammenstøtet stemte arbeidernes musikkorps i med «Internasjonalen». Lille-arbeiderne sang med, og det lyktes til slutt å jage motdemonstrantene vekk. Hendelsen gjorde et sterkt inntrykk både på de utenlandske gjestene og de delegerte fra andre deler av Frankrike og medvirket til at «Internasjonalen» ble kjent i Frankrike og i utlandet.

Sangen fikk sitt definitive gjennombrudd ved avslutningen av den første sosialistiske felleskongressen i Paris 1899. Kongressen hadde som formål å forsøke å forene de fem forskjellige sosialistiske grupperingene i Frankrike. Da dirigenten den siste møtedagen var i ferd med å avslutte kongressen, reiste alle guesdistene seg og sendte en av delegatene sine opp til dirigentbordet samtidig med at de ropte «Internasjonalen! Internasjonalen!». I det stenografiske referatet i kongressprotokollen står følgende om avslutningen: «Fanene ble tatt ned fra veggene, og med utfoldete bannere trådte fanebærerne fram i forgrunnen. Borger Ghesquière gikk opp på podiet og var forsanger for «Internasjonalen». Hele salen sang begeistret med.».

På den 2. Internasjonales kongress i Paris i 1900 ble sangen



for første gang sunget ved en internasjonal konferanse.⁵ Ved kongressens avslutning sang franskmennene refrenget «C'est la lutte finale . . .» (det er den siste kamp). Mange av de utenlandske delegatene hørte her «Internasjonalen» for første gang. Også på de følgende kongressene ble «Internasjonalen» sunget til avslutning. Før kongressen i København i 1910 hadde den blitt oversatt til mange språk og fått en betydelig symbolverdi. Til åpningen av kongressen var det laget en kantate⁶, som ble avsluttet med «Internasjonalen». Referatet forteller at da «... man naaede til denne pompøse Slutningsmelodi, rejste først Franskmændene sig uvilkaarligt, og derpaa hele Forsamlingen. Staaende nynnede alle med . . .». Den danske *Social-Demokraten* (29.08.1910) forteller også fra folkefesten samme kveld: «Da Fyrværkeriet endte med et mægtigt «Internationale» i Transparent, istemte samtidigt Gruppe efter Gruppe, fremmede og danske, «Internationale»s Melodi, der fra Kantaten allerede var trængt ind i Ørene og Hjærterne. Franskmændene sang:

Jules Guesde taler på den 2. Internasjonales kongress i Paris i 1900, der «Internasjonalen» ble sunget for første gang ved en internasjonal konferanse.

C'est la lutte finale
groupons-nous, et demain
l'Internationale
sera le genre humain.

Og de danske, svenske og norske stemmede i:

Over Bjærg, over Dale
skal du flyve i Dag,
thi Internationale
gaar til Kamp for Folkets Sag!

Saaledes sluttete denne uforglemmelige Dag.»

Komponisten som ble vekk

Tilbake til Frankrike og historien om Pierre Degeyter. I 1901 hadde en av de overlevende kommunardene, Jean-Baptiste Clément, sikret seg forlagsretten til «Internasjonalen» fra Pottiers enke. Clément, som nå var eier av et lite sosialistisk forlag og bokhandel, ønsket å utgi en offisiell nyutgave av «Internasjonalen» og ville derfor også sikre seg retten til å trykke melodien. Under sine forsøk på å finne komponisten, skrev han til borgermesteren i Lille, Gustave Delory.

Etter gjentatte henvendelser fra Clément kom til slutt Delory med den forbausende opplysningen at det var han som hadde opphavsretten til melodien. Den hadde han fått av komponisten selv, Adolphe Degeyter, bror av Pierre. Adolphe Degeyter var ansatt i kommunen og var dermed i et visst avhengighetsforhold til Delory. Det var kjent at han hadde liten eller ingen interesse for politikk.

Delory svarte videre Clément at han selv aktet å gjøre bruk av forlagsretten til melodien og derfor ikke kunne gi den fra seg. Kort tid etter ble en nyutgave av «Internasjonalen» trykt i Lille. På tittelbladet stod det: «Musikk: Adolphe Degeyter.»

Mens dette foregikk lå Pierre Degeyter alvorlig syk. Det ble snakket om at han ikke ville overleve. Muligens ga dette Delory mot til å gjennomføre bedrageriet. Politiske årsaker og personlige motsetninger kan også ha ligget bak Delorys handling. På denne tiden var spørsmålet om ministersosialismen, dvs. om sosialister skulle kunne delta i et regjeringssamarbeid med radikale borgerlige partier, årsak til sterk strid i fransk arbeiderbevegelse. I denne debatten støttet Delory høyrefløyen, mens



Gustave Delory (1857—1925), ledende fransk sosialdemokrat, har rollen som «skurken» i dramaet om «Internasjonalen». Delory var i en årrekke borgermester i Lille og representant i deputerstkammeret i perioden 1902—1925. Hans store innflytelse både i fransk og utenlandsk arbeiderbevegelse har helt fram til våre dager hatt betydning for den offisielle framstilling av historien om «Internasjonalen» og dens melodi.

Degeyter tilhørte guesdistene, som skarpest fordømte Millerand og ministersosialismen. I følge Gel var de to blitt bitre politiske fiender før Degeyter flyttet fra Lille.

En viss lokalpatriotisme kan også ha spilt inn. Hvis Pierre Degeyter var i ferd med å flytte fra Lille, kan Delory ha ønsket å sikre at rettighetene til melodien skulle forbli i arbeidertrykkeriet der. Økonomisk vinning er et annet, nokså innlysende motiv. Med den berømmelsen som «Internasjonalen» nå hadde fått, kunne rettighetene til melodien bli svært innbringende.

Omkring århundreskiftet flyttet Pierre Degeyter fra Lille til Saint-Denis, en forstad til Paris. Det er noe uklart om han flyttet før eller etter at han ble klar over falskneriet. Han var iallfall på denne tiden fremdeles svak etter sykdommen, noe som kan forklare at han ikke foretok seg noe med en gang han fikk vite om Delorys bedrageri. En medvirkende årsak var nok også at han ikke ønsket å reise rettssak mot sin egen bror.

Delory gjorde i årene som fulgte, god forretning med opphavsrettighetene til melodien. Han drev en iherdig propaganda for at «Internasjonalen»s komponist nå endelig skulle bli kjent under sitt fulle navn, Adolphe Degeyter, og passet nøye på at dette navnet ble oppført på alle nyutgavene og tatt med i alle omtalene av «Internasjonalen». Det førte til at Pierre Degeyter nå ble beskyldt av sine politiske motstandere for i årevis med urette å ha utgitt seg for å være «Internasjonalen»s komponist.

I flere år fant han seg i anklagene og fornedrelsen. Men våren 1906 hadde han fått nok. Delorys tilhengere hadde satt i gang en ny pressekampanje mot ham, og en nyutgave av «Internasjonalen» hadde ikke gitt ham en øre i komponisthonorar. Degeyter tok nå opp kampen for sin opphavsrett. Den 30. april 1906 leverte han sin klage inn til domstolen i Lille. Det skulle bli innledningen til en årelang, opprivende prosess.

Pierre Degeyters sakfører hadde på et tidlig tidspunkt foreslått at retten skulle innkalle en musikk sakkyndig, som skulle gi hver av brødrene en musikalsk oppgave, en komposisjon, instrumentering eller lignende. Da ville Pierres opphavsrett være bevist i løpet av fem minutter, mente han. Han visste at Adolphe Degeyter aldri hadde komponert noe i hele sitt liv. Domstolen avsto forslaget, og prosessen tok ikke fem minutter, men seksten år!

Bare forberedelsene til rettssaken tok åtte år. Rettsforhand-



Da den franske sosialistiske politiker Alexandre Millerand (1859—1943) i 1899 gikk inn i Waldeck-Rousseaus radikale samlingsregjering, førte dette til skarp strid i fransk arbeiderbevegelse. Spørsmålet om ministersosialismen ble også tatt opp på den 2. Internasjonales kongresser. Da det forente franske arbeiderpartiet tok avstand fra ministersosialismen i 1904, ble Millerand ekskludert fra partiet.

lingene startet i Lille i januar 1914. Her kom det tydelig fram hvilken innflytelse og makt Delory hadde. Ikke bare var han tidligere borgermester i Lille, han var også medlem av deputerkammeret og herredstyremedlem.

Forgjeves la Pierre Degeyter fram 120 underskrifter fra arbeidere i Lille, blant dem en rekke medlemmer av koret «Arbeidernes Lyre», som alle kunne bekrefte at han hadde komponert melodien. Forgjeves påpekte han det mistenkelige i at overdragelsen av rettighetene til Delory hadde skjedd så sent som den 6. juni 1901. Clément hadde skrevet første gang til Delory den 21. mai 1901 og på nytt den 31. mai, begge brev var blitt ubesvarte. Hans siste brev, som Delory endelig svarte på, var datert 7. juni 1901. Delory må ha organisert «rettighetsoverdragelsen» en gang i tidsrommet 21. mai — 6. juni 1901. Men heller ikke dette gjorde noe inntrykk på retten.

Delory førte på sin side en lang rekke vitner, med Adolphe Degeyter i spissen, som alle sverget på at Adolphe var komponisten, og at han hadde gitt Delory rettighetene. Domstolen avviste Pierre Degeyters klagemål, og i første omgang så det ut til at Delory hadde seiret.

Pierre Degeyter anket saken for appellretten i Paris. Men utbruddet av den første verdenskrig satte en foreløpig stopper for prosessen. Så skjedde det uforutsette. Adolphe Degeyter, som på denne tiden var sterkt deprimert, fikk samvittighetskvaler. I et brev⁷ datert 27. april 1915 tilsto han sin medvirkning til falskneriet og erklærte at han aldri hadde komponert noe i hele sitt liv, heller ikke melodien til «Internasjonalen». I februar 1916 begikk Adolphe Degeyter selvmord. På hans grav lot borgermester Delory reise et monument med innskriften: «Her hviler Adolphe Degeyter — «Internasjonalen»s komponist.»

På grunn av tyskernes besettelse av Lille nådde brevet med tilståelsen Pierre først i 1918. Han sendte brevet direkte til domstolen i Paris. Den 23. november 1922 begynte appellretten i Paris sine forhandlinger. Allerede samme dag falt dommen. Retten erklærte at det var bevist at Pierre Degeyter var «Internasjonalen»s komponist. Den påla også borgermester Delory å fjerne den falske innskriften på Adolphe Degeyters grav og betale omkostningene i forbindelse med dette.

Fram til 1926 levde Pierre Degeyter et stille liv. Han deltok ikke i noen politiske aktiviteter, men fulgte likevel godt med i den politiske debatten. I 1920 hadde det franske sosialistpar-

Denne artikkelen, som sannsynligvis er en utenlandsk pressemelding, stod gjengitt i Stavanger-avisen 1ste Mai 30. april 1914, mens de første rettsforhandlingene om opphavsretten ennå pågikk. Den viser hvordan Gustave Delory gjennom sin propagandaoffensiv også kom til orde i norsk arbeiderpresse.

HVEM HAR KOMPONERT «INTERNATIONALEN»?

Som bekjendt blev «Internationalen» sunget første gang paa Pariserkongressen ved stiftelsen av den anden Internationale i 1889. Wienerkongressen vil saaledes iaar ogsaa kunne feire «Internationalen»s 25-aarsjubileum. Der har hittil været endel meningsforskjel om denne sangs tilblivelse; men nu har det internationale socialistbyraas sekretær Camille Huysmans bragt klarhet i saken gjennom forespørsel hos den franske sosialistiske deputerte Deloroy (Delory), representant fra Lille.

Deloroy har i de sidste 30 aar været en av de mest fremtrædende socialdemokrater i Nordfrankrige. Han fortalte følgende om «Internationalen»s tilblivelse: Da vi i 1888 vilde drive den sosialistiske propaganda i større utstrækning, stiftet vi ogsaa en arbeider-sangforening. Jeg eiet Pottiers «Sangbog», som var utgit av Dentu, og da jeg fandt Pottiers digt «Internationalen» meget skikket til sosialistisk korsang, spurte jeg Louis Berger om han ikke kjendte noen musiker, som kunne sætte melodi til den. 8 dage efter kom Berger til mig, og overrakte mig musikken til «Internationalen». Han sa: «Komponisten er *Adolphe Degeyter*. Men da han er væver og ansat i en fabrik, vil han, for å få leve uforskyrret, bare undertegne melodien med sit efternavn, som hyppig forekommer i Nord-frankrike. Vi opfyldte hans ønske.

Degeyters bror — Peter (Pierre) — som idag gjør krav paa eiendomsretten til sangen, var dengang en velsituert metalarbeider. Han blev leder for vor sangforening. Hans navn stod paa programmet ved alle foreningskonserter, men sangen blev stadig bare undertegnet med familienavnet Degeyter. Hvis Peter hadde været forfatteren, vilde han ha forlangt, at hans fornavn skulde staat paa alle de mange senere utgaver: men fra 1888 til 1902 gjorde han ingen indvendinger. —

Da «Internationalen» stadig blev mere populær, tilbød forlaget Clement at kjøpe retten til sangen av os. Denne ret hadde Adolphe Degeyter skjænket det sosialistiske parti. Men vore betingelser blev ikke antat av forlaget. Og nu optræder plutselig Peter Degeyter og bestrider vor eiendomsret til sangen. I dette krav blev han støttet av forlæggeren Clement. Begge foreslog at der skulde opnævnes en voldgiftsret til at avgjøre striden. Da vi aksepterte dette forslag, trak baade Peter Degeyter og forlæggeren sig tilbake og bragte istedet saken ind for den civile domstol. Retten har endnu ingen avgjørelse truffet. Jeg vet ikke, hvorledes de borgerlige dommere vil løse striden; men for alle som har hat med saken at gjøre fra begyndelsen, er der ingen tvil om, at «Internationalen»s komponist er Adolphe Degeyter og ikke hans bror Peter, som først da han saa at der var penge at tjene paa stod at han var den berømte melodis skaper.

Den aldrende Degeyter foran sin beskjedne bolig i Rue des Alouettes i Saint Denis.



tiet blitt splittet. Et stort flertall av medlemmene hadde forlatt partiet og stiftet det franske kommunistpartiet. Degeyter ble et av det nye partiets første medlemmer.

Han tjente såvidt til livets opphold ved å ta småjobber i nabolaget. I 1924, 76 år gammel, opplevde han å få sitt første komponisthonorar for «Internasjonalen», en sjekk på 35 dollar fra et amerikansk sangkor. Han gjorde selv ikke noe for å skaffe seg berømmelse som «Internasjonalen»s komponist. Selv da Sovjetunionen tok i bruk sangen som nasjonalhymne i 1922, sto han ikke fram. Han hadde ganske enkelt ikke råd til å betale billetten til Paris for å oppsøke partikontoret eller den sovjetiske ambassaden der.

Men i mars 1926 innregistrerte han melodien til «Internasjonalen» hos det franske forfatter-, komponist- og forleggerforbundet i Paris. Gjennom dette ble det franske kommunistpartiet klar over at «Internasjonalen»s komponist fremdeles levde. Nå kom utsendinger både fra partikontoret og den sovjetiske ambassaden til Saint-Denis for å treffe ham.

Da den Kommunistiske Internasjonale holdt sin 6. kongress i Moskva høsten 1927 og feiret 10-årsjubileet for oktoberrevolusjonen, var Pierre Degeyter invitert. Den 7. november 1927 stod den 80-årige komponisten på ærestribunen på Den røde plass i Moskva. Han ble i Sovjet i nærmere ett år. Da han reiste tilbake til Frankrike hadde han med seg et løfte om ærespen-

sjon fra den Kommunistiske Internasjonale for resten av sin levetid.

I fire år fikk han glede av denne. Han døde den 26. september 1932 og ble gravlagt på kirkegården i Saint-Denis med store æresbevisninger. 50 000 mennesker fulgte ham til graven, blant dem de siste veteranene fra Pariskommunen.

František Gels framstilling er spennende lesning. Den er også et verdifullt pionerarbeid om «Internasjonalen» og dens komponist. Det er likevel en del spørsmål man sitter igjen med etter å ha lest boka.

Ifølge Gel flyttet Pierre Degeyter til Saint-Denis etter at han ble kjent med falskneriet. Hvorfor ble han ikke igjen i Lille for å ta opp kampen med Delory?

Hvorfor var Degeyter før 1906 så unnnvikende i spørsmålet om opphavsretten? Kringen skriver i kommentarene til sin første oversettelse av sangen i 1904: «De Geyter kunde blive en rig mand, men han vil ikke hevde sin forfatterret: «Internasjonalen», siger han, «skal synges frit af alle som vil syngeden.»»⁸

50 000 mennesker defilerte forbi Degeyters åpne grav på kirkegården i Saint Denis den 2. oktober 1932.



Hva var bakgrunnen for at Degeyter ventet i fem år før han trakk saken for retten?

Det merkeligste i denne saken er likevel det sentrale bevis-materialet, brevet fra broren Adolphe, som dukket opp først etter dennes død, på et meget beleilig tidspunkt. Ble brevets ekthet noen gang fastslått av eksperter? Innrømmet Delory noen gang falskneriet, og fikk han noen straff utover pålegget om å bekoste den falske innskriften på Adolphe Degeyters grav fjernet?

Kan det tenkes å være noen sammenheng mellom radikaliseringen i fransk arbeiderbevegelse under første verdenskrig, kommunistenes overtakelse av det franske sosialistpartiet i desember 1920, dommen i Pierre Degeyters favør i november 1922 og at Sovjetunionen tok melodien til nasjonalhymne bare en måned senere?

Alt dette er spørsmål František Gels bok ikke gir noen svar på. Men til tross for disse uklare punktene står det viktigste igjen klart, hevet over enhver tvil. Pierre Degeyter, og han alene, har komponert melodien til «Internasjonalen».



Olav Kringen (1867–1951) hadde flere år praktisert som lærer og journalist i USA, da han i 1897 ble ansatt som medarbeider i «Social-Demokraten». I årene 1903–1906 var han avisas redaktør. Kringen var norsk arbeiderbevegelses kanskje fremste internasjonalist i begynnelsen av dette århundret. Han deltok på den 2. Internasjonales kongresser i 1900 og 1904 og representerte Norge i Internasjonalens hovedstyre fram til 1906. I hans store litterære produksjon finner vi også en lang rekke dikt og sanger. Mest kjent er «Vi kommer med ungdommens elskov og tro».

«Internasjonalen» i Norge

En tekst med variasjoner

«Internasjonalen» ble i 1904 oversatt til norsk av Olav Kringen, som året før hadde overtatt som redaktør av *Social-Demokraten*. Kringen hadde i mange år vært en flittig produsent av brosjyrer, dikt og artikler til arbeiderpressen. Både i 1900 og i 1904 representerte han Arbeiderpartiet på 2. Internasjonales kongresser og var også Norges representant i Internasjonalens hovedstyre fram til 1906.

Det må ha vært på Paris-kongressen i 1900 at Kringen hørte «Internasjonalen» sunget for første gang. På kongressen i Amsterdam i 1904 ble også «Internasjonalen» sunget ved avslutningen. Det var etter at Kringen kom hjem fra denne kongressen at han oversatte Pottiers tekst til norsk.

Kringens oversettelse av «Internasjonalen» ble publisert første gang i «Det tyvende Aarhundrede», som dengang var ungdomsforbundets tidsskrift, i siste nummer (nr. 4) av 1904-årgangen. I 1905-utgaven av DNAs sangbok («Sangbok for Socialdemokratiet») er den norske teksten til «Internasjonalen» kommet med. Her finner vi enkelte mindre stilistiske

„Internationalen“.

Ord af E. Pottier. — Musik af Degeyter.

Oversat fra fransk af *Olav Kringen*

Op alle jordens bundne trælle!
 Op I, som sulten knuget har!
 Nu drøner det af rettens vælde,
 Til sidste kamp, der gøres klar.
 Alt det gamle med jorden vi jevner:
 — Op, slaver, nu til frihed frem! —
 Vi var intet, alting nu vi evner,
 Vi bygger om vort samfundshjem.

Kor: ∴ Saa samles vi paa valen,
 Seiren, ved vi, at vi faar!
 Og *Internationalen*
 Imorgen har sin vaar. ∴

I høiden, vi ei frelse venter
 Hos guder eller fyrsters flok;
 Nei, selv i samling vi, den henter:
 I fællesskab vi vinder nok.
 Alt det stjaalne tilbage vi kræver,
 Og for aanden frihedens værn!
 Vor egen hammer selv vi hæver
 Smeder, mens vi har varme jern.

Imod os statens love bøies,
 Af Skatter blir vi tynget ned.
 Og fri for pligt den rige føies;
 Mens ringheds ret ei kjender sted.
 Nu har vi længe nok lagt i støvet:
 Ligheds krav stiller vi mod rov.
 Med pligt skal retten bli øvet,
 Saadan vil vi ha samfundets lov.

Mon guldets konger nogensinde
 I sin ophøielse har tænkt,
 sin overfod af andet vinde
 End, hvad vort arbeid har dem skjænkt?
 Hvad i hvælving og banker de gemmer.
 Er skabt af vort arbeides slid;
 Naar folket det kræver, det stemmer
 med ret, som har faaet sin tid.

De fyrster har os slemt bedraget
 — Fred mellem os foruden svig! —
 Mod tryranni vi retter slaget,
 Mod krigen selv vi fører krig!
 Kast geværet, lad rækkerne brydes!
 Deres helte vi slet ikke er.
 Og mordbud ei længer skal lydes,
 Paa brødre ei vi skyder mer.

Arbeider, bonde, vore hære
 De største er, som stævner frem!
 Vor arvedel skal jorden være,
 Vi sammen bygge vil vort hjem.
 Af rovdyr vort blod er blit suget;
 Men endelig slaar vi dem ned. —
 Det mørke, som saa tungt os knuget,
 Blir jaget af soldagens fred.



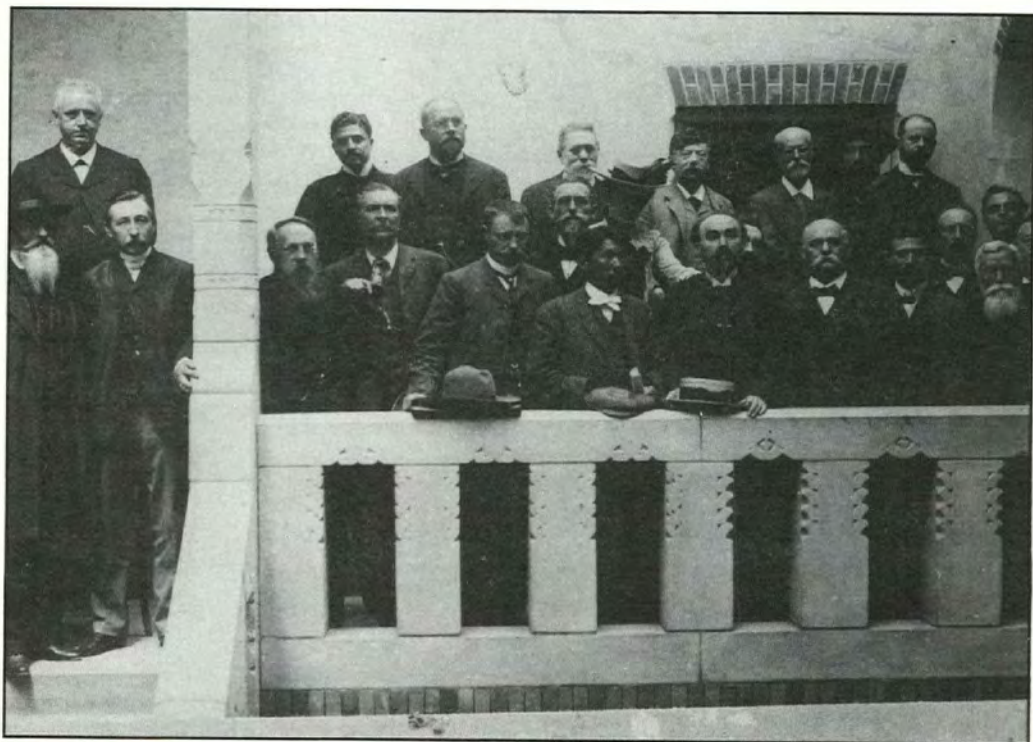
Hovedstyret for den 2. Internasjonale fotografert under Amsterdam-kongressen i 1904. Kringen står som nr. 4 fra venstre i første rekke. Blant de franske representantene i hovedstyret var to tidligere kommunar-der, Edouard Vaillant og den italienskfødte Cipriani. Vaillant hadde vært blanquistenes leder i deputeretkammeret fra 1893 og det franske sosialistpartis leder fra 1901 sammen med Guesde. De to øvrige franskmenn i hovedstyret var vitenskapsmannen og politikerens Alexandre Bracke, innbitt motstander av ministersosialismen, og Jean Longuet, sønn av Charles Longuet og dattersønn av Marx.

forandringer fra 1904-versjonen, og teksten er blitt mer sangbar. Sannsynligvis er det Kringen selv som har gjort dette.

I Sverige hadde journalisten Henrik Menander allerede i 1902 oversatt «Internasjonalen» til svensk. Menander er her hjemme best kjent som forfatter til sangen «Arbetets söner». Den svenske versjonen av «Internasjonalen» ble gjengitt i sosialdemokratenes 1. mai-hefte samme år. Det antimilitaristiske femte verset ble ikke oversatt av Menander. En teori går ut på at Hjalmar Branting fant dette verset lite passende og derfor ikke ønsket det publisert.⁹

En dansk versjon av «Internasjonalen» kom i 1906. Den var laget av ungsosialisten Lycinka Hansen og var en nesten direkte oversettelse av den svenske teksten. Både denne og en senere versjon fra 1911 (skrevet av Hans Laursen) manglet det femte verset.¹⁰ Dette har forøvrig i nyere tid blitt oversatt både til svensk og dansk i flere versjoner. I dette skandinaviske selskapet hevder Olav Kringens oversettelse seg meget godt. Den ligger nær opp til Pottiers originaltekst og er den første nordiske versjonen som har med det omstridte femte verset.

Sangen «Internasjonalen» bærer sitt navn med rette. Den



gjengir sentrale marxistiske ideer og kan nærmest betraktes som den 1. Internasjonales program i versifisert utgave. I første vers finner vi ordene:

Op, slaver, nu til frihed frem!
Vi intet var, men alt nu evner

som er en omskrivning av slutningsordene i Marx og Engels' kommunistiske manifest: «— proletarene har intet annet å miste enn sine lenker. De har en verden å vinne. —» Annet vers innledes med:

I høiden vi ei frelse venter
hos guder eller fyrsters flok;
nei, selv i samling vi den henter:
i fællesskab vi vinder nok.

som er en versjon av Marx' berømte setning: «Arbeidernes frigjøring må være deres eget verk.» I tredje vers finner vi linjene:

Imod os statens love bøies,
af skatter blir vi tynget ned.

som er helt i samsvar med både marxistene og anarkistenes oppfattelse av den borgerlige stat. Ordene om rett og plikt i samme vers:

Og fri for pligt den rige føies;
mens ringheds ret ei kjenner sted.
Lenge nok har vi ligget i støvet:
Vi stiller ligheds krav mod rov.
Mot alle retten skal bli øvet,
slig vil vi ha vort samfunds lov

er direkte tatt fra 1. Internasjonales prinsipperklæring, «Inauguraladressen». I en del norske utgaver har det opprinnelige: «Vi stiller *lighets* krav mod rov» blitt til: «Vi stiller *livets* krav. . .», noe som gjør verset nokså meningsløst.

Det fjerde verset om kapitalistene («guldets konger») og deres utbytting av arbeiderne:

Mon guldets konger nogensinde
i sin ophøielse har tænkt,
sin overflod af andet vinde
end hvad vort arbeid har dem skjænkt?
Hvad i hvælving og i banker de gemmer,

har vi skabt ved vort arbeids id,
 Vi ret alene derved fremmer
 naar vi det kræver for vort slid.

anskueliggjør Marx' merverditeori. Dette verset forsvinner ut av norske sangbøker i 1933 og har siden ikke vært brukt. At dette skjer i 1933, er kanskje ingen tilfeldighet.

Kringens oversettelse av det antimilitaristiske femte verset var da det ble trykt i 1904 blitt aktualisert av den pågående unionsstriden, som skulle bryte ut for fullt året etter. 1905-versjonen lyder slik:

De fyrster har os slemt bedraget
 — Fred mellem os foruden svig! —
 Mod tyranni vi retter slaget,
 Mod krigen selv vi fører krig!
 Kast geværet, lad rækkerne brydes!
 Deres helte vi slet ikke er.
 Og mordbud ikke mer skal lydes,
 Paa brødre ei vi skyder mer.

Dette verset er også det som i årenes løp har gjennomgått flest forandringer. I DNAs sangbøker fra perioden 1925—30 finner vi denne versjonen:

Av fyrsters løgn ble vi bedraget,
 Staa, brødre, sammen uten svik!
 Mot løgner selv vi retter slaget,
 mot krigen selv vi fører krig!
 Kast geværet, bryt slavernes rækker,
 følg broderskapets frihetshær!
 Ei fyrsters glans vort vaaben dækker.
 En større heltedåd er nær.

Også første vers ble forandret i denne perioden:

1905-utgaven:

Arbeider, bonde, vore hære
 de største er, som stævner frem!
 Vor arvedel skal jorden være,
 vi sammen bygge vil vort hjem.
 Som af rovdyr vort blod er blit suget;
 men endelig slaar vi dem ned. —
 Og mørket, som saa tungt os knuget,

gir plads for solens lys og fred.

1925-utgaven:

Arbeider, bonde, vore hære
gaar unge, seiersterke frem!
Vor arvedel skal jorden være,
og sammen bygger vi vort hjem.
Av rovdyr vort hjerteblod blev suget,
nu endelig slaar vi dem ned. —
Og fængslets mørke som os knuget,
gir plads for frihets lys og fred.

Hvem som er ansvarlig for 1925-versjonen, vet vi ikke, heller ikke hvorfor forandringen ble gjort. Antakelig er det gjort et forsøk på å fornye og forbedre Kringens oversettelse. At dette ikke falt helt heldig ut, ser det ut til at man snart ble klar over. I den store 1933-utgaven av DNAs «Arbeidernes Sangbok», er Kringens versjon tilbake igjen.

Bortsett fra at det tredje verset som nevnt forsvinner i 1933, finner vi små forandringer når vi sammenlikner Kringens oversettelse fra 1904 med de versjonene av «Internasjonalen» som er gjengitt i dagens norske sangbøker. Det mest påfallende er at en sjelden finner mer enn første og siste vers oppført, noe som nok ganske enkelt skyldes at det bare er disse to versene som vanligvis synges i dag.

I 1933-utgaven av DNAs sangbok finner vi for første gang gjengitt lærer Martinius Høgåsens nynorske versjon av «Internasjonalen» («Op trælær alle no kring jorda!»). Høgåsens versjon ligger svært nær Kringens oversettelse og har sikkert hatt denne som grunnlag. Halvdan Koht har enkelte ganger feilaktig fått æren for den nynorske oversettelsen. Her har det antakelig skjedd en sammenblanding med den danske «Socialisternes marsj» («Snart dages det brødre —») av U.P. Overby. Kohts oversettelse av denne («Sjaa brør kor det dagar —») er gjengitt for første gang i 1905-utgaven av DNAs sangbok, der også «Internasjonalen» er med for første gang.

«Internasjonalen»s gjennombrudd i Norge

Samtidig som sangen ble mer og mer kjent internasjonalt, vant den også innpass i Norge. Vi kan ikke utelukke at «Internasjonalen» ble spilt eller sunget her hjemme også før sangen



Martinius Høgåsen (f. 1900), lærer, småbruker og bygdeforsker fra Nord-Fron, omsatte omkring 1930 «Internasjonalen» til nynorsk. Høgåsen, som hadde vært medlem av DNA siden 1922, var en aktiv kommunepolitiker og i en periode ordfører i Vågå. Han var i mange år med i styret i Noregs Mållag og utga som 23-åring den første av en rekke diktsamlinger.

ble oversatt til norsk, selv om det ikke foreligger noen opplysninger som tyder på det.

Korsang

Naturlig nok ble sangen først brukt som korsang. Aksel Zachariassen forteller i Norsk Arbeidersangerforbunds femtiårsberetning fra 1958 («Med sang mot felles mål»), at «Internasjonalen» første gang ble arrangert for kor i 1907 av Bjarne Gjerstrøm, dirigent for Typografkoret i Kristiania. Dette koret skulle, ifølge Zachariassen, også ha vært det første som sang «Internasjonalen» på norsk.

Men sangen må ha vært arrangert for kor her i landet tidligere. Allerede i 1905 ble «Internasjonalen» sunget under 1. maiarrangementene i Bergen og i Trondheim. Vi kan ikke se bort ifra at sangen også ble sunget eller spilt andre steder i landet, men dette framgår ikke av noen referater i arbeiderpressen. I enkelte referater er sangene spesifisert, andre referater nevner ingen eller bare noen av sangene. I de siste tilfellene er det vanskelig å utelukke at «Internasjonalen» ble brukt, selv om det er lite sannsynlig.

I Bergen var det Mandsangforeningen Freya som framførte sangen 1. mai 1905 under folkefesten i Folkets Hus. Hva kunne så være årsaken til at nettopp dette koret skulle være et av de første som sang «Internasjonalen» her i landet? Umiddelbart kan det virke forbausende. Sangkoret Freya var langt fra noen arbeiderkor. Det var blitt stiftet i 1885 av sognepresten Mowinckel som Sandvikens Ynglingeforenings Sangkor. Det er heller ikke noe som tyder på at koret var spesielt politisk engasjert. I en oversikt over foreningens repertoar 1885—1919 er «Internasjonalen» oppført som eneste arbeidersang.¹²

Fellesnevneren finner vi i én person, nemlig typografen og arbeiderpartimannen Albert Nicolay Arnevik. Arnevik hadde en lang rekke faglige og politiske tillitsverv. I 1904 var han blitt innvalgt i bystyret i Bergen. På folkefesten 1. mai 1905 talte han om sosialismen, like etter at sangkoret Freya hadde sunget «Internasjonalen».¹³ Når vi så får vite at Arnevik var et aktivt medlem av dette koret og i en periode dets formann, gir sammenhengen seg selv.¹⁴ Arnevik var også med i Bergens Arbeiderforenings Sangforening.

I Trondheim framførte Trondhjem Arbeiderpartis Sangkor 1. mai 1905 «sit nye prægtige nummer [Internasjonalen], som



Typografen og kommunepolitikeren Albert Nicolay Arnevik (1872—1930) var i tillegg til sine mange faglige og politiske tillitsverv en drivende kraft i sangermiljøet i Bergen. I 1913 tok han initiativet til dannelsen av Bergens sangerforbund og var formann der i tre år. Han var også med på å stifte Norges landssangerforbund der han var vise-president i tre år. Arnevik fulgte kommunistene ved partisplittelsen i 1923.



gjorde stor virkning».¹⁵ At dette koret sang «Internasjonalen», er ikke så merkverdig. Bakgrunnen for at koret var blitt stiftet i 1901, var nettopp behovet for å ha et kor som kunne synge arbeidersanger på arbeiderbevegelsens forskjellige arrangementer i byen.¹⁶

Trondhjem Arbeiderpartis Sangkor var et av de 10—15 arbeiderkorene som fantes her i landet før 1908, da Norsk Arbeidersangerforbund ble stiftet.¹⁷ Hvor mange av arbeiderkorene som hadde «Internasjonalen» på repertoaret i disse årene, er det vanskelig å få noen oversikt over. Det som har vært tilgjengelig av beretninger fra korene, har bare unntaksvis noen fortegnelse over sangene som korene har sunget. Vi vet imidlertid at det i årene før første verdenskrig ble laget en del nye, norske korarrangementer av «Internasjonalen», blant annet av bokholder Aksel Bye¹⁸ i Trondheim og lærer Johan Evje¹⁹ fra Aker.

Allsang

Etter hvert som både tekst og melodi ble bedre kjent, ble «Internasjonalen» også sunget unisont ved flere av arbeiderbevegelsens arrangementer her i landet, ikke minst ved 1. mai-feiringene. I *Smaalenenes Socialdemokrats* 1. mai-reportasje i 1909 kan vi lese fra feiringen av dagen i Fredrikshald, der Kyrre Grepp talte, at «etter talen ble «Internasjonalen» sunget av

Anders Buen holder talen for dagen 1. mai 1910 i Trondhjem. I bakgrunnen medlemmer av Trondhjem Arbeiderpartis Sangkor, som etter talen framførte «Internasjonalen».

de forsamlede». I samme avis to år senere finner vi en reportasje fra 1. mai-arrangementene på Spjærøya på Hvaler. Der talte Kristoffer Aamot fra ungdomsforbundet ved den sterkt antimilitaristisk pregete feiringen av dagen, og etter talen var det «avsyngelse» av «Internasjonalen», forøvrig den eneste sangen som er nevnt i reportasjen.

I årene fram til første verdenskrig finner vi at «Internasjonalen» blir brukt som allsang ved en rekke arrangementer omkring i landet. Det store demonstrasjonsmøtet i Småbergene i Trondheim 17. mai 1914 ble avsluttet med at de 3000 deltakerne unisont sang «Internasjonalen», forteller *Ny Tids* reportasje dagen etter.

I «Det tyvende Aarhundrede»s referat fra det skandinaviske arbeiderstevnet i Halden i juli 1914, leser vi:

Gamle Fredriksten fæstning, som i «forna dar» var skueplads for krigens dæmon blandt frændefolket, maatte denne dag høre Internationalens toner fra de 15 000 deltagere, under ledelse av et mægtig arbeiderorkester på 50 mand.

«Internasjonalen»s taktfaste melodi egnet seg glimrende til å marsjere etter under 1. mai-demonstrasjonene. Her spiller Torp fagforenings musikkorps i 1. mai-toget i Fredrikstad i 1911.

Virkelig populær som allsang ble «Internasjonalen» likevel ikke her hjemme før mot slutten av tiåret, da den begynte å få gjennomslag på de faste møtene og kongressene i arbeiderbevegelsen. Ikke uventet var det ungdomsbevegelsen som var



først ute. På Norges socialdemokratiske ungdomsforbunds 6. landsmøte i Drammen, i pinsen 1908, ble «Internasjonalen» sunget ved møtets avslutning. Fra 1915 ble sangen et fast innslag på ungdomsforbundets landsmøter, enten som åpnings-sang eller til avslutning — eller begge deler.

Første gang «Internasjonalen» ble brukt som avslutnings-sang på Arbeiderpartiets landsmøte, var i 1915, nesten elleve år etter at Kringen oversatte sangen til norsk og ti år etter at den fikk sin plass i partiets sangbok. Før 1915 hadde «Socialisternes marsj» («Snart dages det brødre»)²⁰ vært enerådende som avslutningssang på partiets landsmøter. Neste landsmøte, i 1918, sang også «Internasjonalen» til avslutning. Landsmøtet i 1919 vendte derimot tilbake til «Socialisternes marsj». Men fra og med 1920 ble «Internasjonalen» den faste avslutningssangen på Arbeiderpartiets landsmøter.

På fagkongressene ser det ut til at «Socialisternes marsj» har holdt skansen lenger. Ikke før i 1920 ble «Internasjonalen» brukt første gang som avslutningssang på LO-kongressen, selv om Typografkoret så tidlig som i 1913 sang den på åpningshøytidligheten før kongressen.

Det ser ut som om de to sangene i noen år rivaliserer om hegemoniet som bevegelsens «offisielle» kamp- og samlings-sang her hjemme. Men fra 1920 og fram til annen verdenskrig er det «Internasjonalen» som rår grunnen alene både på partilandsmøtene og fagkongressene. «Socialisternes marsj» ble naturligvis fremdeles sunget og var like populær som før. Men sangen hadde mistet noe av sin tidligere *status* — f.eks. var det ikke lenger så vanlig at forsamlingen reiste seg under framførelsen, noe som alltid var tilfelle før. «Internasjonalen» ble derimot dengang som i dag alltid sunget stående.

Som vi ser, finner gjennombruddet for sangen sted her i landet i perioden 1915—1924. At dette tidsrommet faller sammen med radikaliseringen av norsk arbeiderbevegelse, skal vi antakelig ikke tillegge for stor vekt. Det er nemlig *hele* bevegelsen som nå synger «Internasjonalen»: sosialister, kommunister og sosialdemokrater, fagbevegelsen, kvinnebevegelsen og ungdomsbevegelsen, foreninger og partilag over hele landet.

Mindretallet på DNAs novemberlandsmøte i 1923 synger «Internasjonalen» når de i protest toger ut av salen for å stifte Norges Kommunistiske Parti. De som er igjen, synger også «Internasjonalen» — ved landsmøtets avslutning. Heller ikke

Sang og tale.

Tegnet av H. Inaland.



Kommunistene synger «Internasjonalen»:
«Kast geværet, la rækkerne brytes!
Deres helte vi sløt ikke er.
Og mordbud ikke mer skal lyde,
paa brødre ei vi skyter mer.»



Paa talerstolen:
«Kamerater! Med vaaben i haand maa vi erobre magten.
Ned med bødlerne! Leve diktaturet!» —

Det sosialdemokratiske vittighetsbladet «Hvepsen» har sine tvil om at det pasifistiske budskap i «Internasjonalen»s femte vers blir tatt bokstavelig av kommunistene.

«satt den fast i halsen» på dem, som mindretallets leder, Olav Scheflo, hadde spådd.²¹

Vi finner «Internasjonalen» i Norges Sosialdemokratiske Arbeiderpartis sangbøker i splittelsesårene 1921—1927, og partiet synger sangen til avslutning på sitt landsmøte i 1924. Det burde de kunne gjøre uten problemer, både den 2. Internasjonales kongress i 1919 og den Sosialistiske Arbeiderinternasjonales kongress i 1923 hadde blitt avsluttet med «Internasjonalen».

At kommunistene sang «Internasjonalen» var nærmest en selvfølge, særlig ettersom Sovjetunionen i desember 1922 hadde tatt i bruk sangen som nasjonalhymne. Dette ser ikke ut til å ha minsket sangens popularitet i resten av arbeiderbevegelsen, snarere tvert imot. Men så eksisterte det da også, selv etter bruddet med Komintern i 1923, en sterk beundring for og solidaritetsfølelse med Sovjetunionen i størsteparten av norsk arbeiderbevegelse.

Musikkorpse

Mye tyder på at «Internasjonalen» raskt ble et populært nummer på musikkorpsenes repertoar over hele landet. Særlig mye

ble den spilt under feiringen av 1. mai. I avisen *Fremtiden* kan vi lese i 1. mai-reportasjen fra Drammen i 1907 at «... byens besteborgere stod bak sine gardiner og hørte de oprørske toner av «Socialistmarsjen» og «Internationalen».» *Sørlandets Social-Demokrat* skriver fra 1. mai-feiringen i Kristiansand i 1908: «... kl. 8, da det røde Flag heistes paa Turnhallen, var der flere Hundrede Mennesker samlede, og efter et udbragt Leve for Dagen og det Internationale Brodermærke spillede Musikken «Internationalen». Også året etter finner vi at Brigademusikken(!) i Kristiansand spilte «Internasjonalen» ved flaggheisingen om morgenen 1. mai. Liknende reportasjer fra andre steder i Norge vitner om at «Internasjonalen», iallfall før første verdenskrig, ble vel så mye brukt som et rent musikknummer enn som korsang og allsang. Den taktfaste melodien gjorde den dessuten svært godt egnet til å marsjere etter, f.eks. i 1. mai-demonstrasjonene.

En økende symbolverdi

At «Internasjonalen» også her hjemme ganske snart ble noe mer enn bare en arbeidersang, ser vi blant annet i disse framtidsvisjonene fra *Fremtidens* 1. mai-reportasje i 1907:

Om arbeiderne havde eiet noget udover sin arbejdskraft, om de havde været «grundeiere», var byen blit klædt i flag og vimpler fra øverst paa Landfaldøen til nederst paa Tangen og fra kirketårnet vilde «Internationalen»s kamphymne tonet ut over alt folket.²²

Det er tidligere omtalt hvilken økende status «Internasjonalen» fikk i norsk arbeiderbevegelse i årene etter første verdenskrig. Etter hvert ble også arbeiderbevegelsens motstandere klar over sangens symbolverdi. Begivenhetene forut for stiftelsen av Arbeidernes Idrettsforbund (AIF) er et eksempel på dette.

I mars 1924 arrangerte Arbeidernes Idrettslag og Fagforeningenes Idrettsforening i Oslo et internasjonalt brytestevne der også arbeideridrettsmenn fra Finland og Sverige deltok. Kort tid etter diskvalifiserte det borgerlige bryterforbundet 15 av bryterne for ett år, fordi det etter forbundets mening var *drevet politikk på stevnet*, noe som ikke var tillatt. Dette ble begrunnet med at det var brukt røde flagg og partimerker under stevnet, og at «Internasjonalen» hadde blitt spilt og sunget. Beslutningen ble sett på som en provokasjon. Bryterne hadde

mange ganger før deltatt i stevner der det var blitt brukt røde flagg og der «Internasjonalen» var blitt framført.

Fagforeningenes Idrettsforening besluttet å melde seg ut av det borgerlige Norges Landsforbund for Idrett og gå inn i Arbeidernes Idrettsopposisjon, men satte som betingelse at det ble dannet et eget arbeidernes idrettsforbund. Den 8. juni 1924 ble så Arbeidernes Idrettsforbund stiftet.²³

Selv om tanken om et norsk arbeideridrettsforbund uten tvil lå i tida, kan selve stiftelsen av AIF føres tilbake til en konkret episode, der den borgerlige oppfatningen av «Internasjonalen» som et politisk symbol fikk betydning for begivenhetenes utvikling.

«Internasjonalen» i kamp

«Internasjonalen» har fått betegnelsen arbeiderbevegelsens internasjonale kampsang, et navn den bærer med rette. I land etter land tok den revolusjonære arbeiderbevegelsen sangen i bruk. Den ble sunget og spilt under arbeidskamper, arbeideroppstander og revolusjoner. Da matrosene på panserkrysseren «Potemkin» gjorde mytteri under revolusjonen i 1905, sang de «Internasjonalen». Den russiske revolusjonshæren i 1917 og spartakistene under novemberrevolusjonen i Tyskland i 1918 sang «Internasjonalen».

I Norge ble «Internasjonalen» flittig brukt som kampsang under mellomkrigstidas arbeidskamper. Den ble sunget og spilt på en rekke store streikemøter både i 1921 og 1924. Det er påfallende at det svært ofte bare var «Internasjonalen», og ingen andre arbeidersanger, som ble framført på disse møtene. På Kristiania kommunistiske partis kvinneutvalgs demonstrasjonsmøte under jernstreiken i mars 1924 ble den spilt ikke mindre enn *tre* ganger på samme møte: til åpning, før talen og til avslutning.

De streikende og lockoutede arbeiderne i Trondheim arrangerte i februar 1924 en stor demonstrasjon. 5000 arbeidere var samlet på Rådhusplassen, der musikken spilte et vers av «Internasjonalen». «Forsamlingen sang med blottede hoder veraset med, mens vinden og snedrevet pisket om ørene,» heter det i *Arbeiderbladets* reportasje.²⁴

Det er ikke godt å vite hvor mye vi skal feste lit til *Aftenpostens* svært harsellerende reportasje om streikebryteren i Oslo som under transportarbeiderstreiken i 1924 hadde satt



Harstad-avisen «Dagens Nyheter» brakte denne revolusjonsnyheten 7. mai 1927.

Leve friheten.

Tegnet av H. Imåland.

(«Hvepsen» nr. 20, 1924)



«Elendige oprører! Hvem har gitt dig lov aa synge Internationalen paa frihetsdagen?» — —

fra seg koks bilen sin bak Folkets Hus mens han var inne på en kafé. I mellomtida ble bilen veltet og koksen tømmt utover gata, alt under hurrarop og avsyngelse av «Internasjonale». ²⁵ I *Arbeiderbladets* beskrivelse av samme episode står derimot ikke et ord hverken om hurraropene eller «Internasjonale».

Arbeidskampene hardnet til i årene som fulgte. Enkelte ganger kom det til direkte konfrontasjoner mellom demonstranter, politi og militære mannskaper. Under fløterkonflikten i Julussa i 1928 ble 60 gardister utkommandert fra Terningmoen til Ulvåa ved Elverum. Der hadde omkring 300 skogsarbeidere samlet seg for å forsøke å forhandle med fløtersjefen. Gardistene, som var i fullt feltutstyr med gevær, ble fraktet i biler opp til Nyseterdammen, der det fra før av var plassert 26 politifolk. *Hamar Arbeiderblad* forteller:

Gardistene blev opstillet på to geledder med front mot de organiserte arbeidere. Men det lot ikke til at de organiserte arbeidere var redde. For de reiste seg alle som en og sang «Internasjonale».

Over denne djerne og frimodige opptreden blev gardister og politi stående ganske betuttet. ²⁶

Menstadkonflikten under storlockouten i 1931 er mellom krigsårenes kanskje mest omtalte arbeidskamp. Her kom det

Med skarpladte geværer
stod gardistene mot
skogsarbeiderne.

Store demonstrasjoner natt
til igår. — To tillitsmenn
arrestert.

Etter en F. sag. at skogsarbeiderne i 1928
gjorde en stor demonstrasjon
natt til igår i Hamar, og at
to tillitsmenn ble arrestert.
Gardistene var i fullt feltutstyr
med gevær, og de stod i to
linjer mot skogsarbeiderne.
De ble arrestert i 1928.

«Hamar Arbeiderblad» 8. mai
1928

til voldsomme sammenstøt mellom politi og demonstranter.

Om ettermiddagen den 2. juni 1931 marsjerte godt over tusen demonstranter fra Porsgrunn og Skien ut til Norsk Hydros lager- og losseplass på Menstad i protest mot at bedriften lot kontraktarbeidere fortsette skipningen til tross for arbeidskonflikten. Foran i demonstrasjonstogene ble det båret fagforeningsfaner, røde flagg og transparenter, og musikkorpsene spilte «Internasjonalen». Ved en grind 150 meter fra hovedporten hadde lensmannen i Gjerpen tatt oppstilling sammen med en del politifolk for å forsøke å stanse demonstrantene. En av politikonstablene forteller:

Ved 16-tiden kom demonstrantene marsjerende med Telefylkets musikkorps nesten fremst i toget, og med full musikk mot oss. . . . Jeg forsøkte å stanse musikken . . . , samtidig som jeg ropte til demonstrantene og foreholdt dem ansvaret med å trasse politiet, men de sa at de skulle frem, og gikk på.²⁷

Demonstranter og tilskuere, nå nærmere 2000—3000 mennesker, fortsatte mot hovedporten etter å ha presset ned en annen port på veien.

Musikkorpsset fulgte med, og til Internasjonalens toner stormet man videre mot den tredje og siste sperring, den store jernport som fører inn til selve anlegget.²⁸

Demonstrasjonstoget gikk så samlet på gjerdet og brakk det ned og stormet så inn på plassen.²⁹

Det store møtet på Borg sportsplass etter demonstrasjonen ble avsluttet med at de nærmere 4000 deltakerne sang «Internasjonalen».

Den 5. juni marsjerte 400 Skiensarbeidere mot Skotfoss for å demonstrere mot streikebryterne på Skotfoss bruk. Musikkorpsset spilte «Internasjonalen» mens demonstrantene tilbakela den ca 1 mil lange veien til Skotfoss. Demonstrasjonen kulminerte med et kraftig sammenstøt mellom politi og demonstranter ved Løveidslusen.

Hovedsammenstøtet, det såkalte Menstadslaget, fant sted 8. juni. Da marsjerte to store demonstrasjonstog på over 2000 mennesker fra Porsgrunn og Skien til Menstad. Her forsøkte statspolitiet, bevæpnet med stokker og brannslanger, å sperre hovedveien.

Ca. klokken 16.30 hørte politifolkene tonene fra Internasjonalen. Straks etter kom demonstrantene til syne på hovedvei-



en fra Porsgrunn. Forhandlingskomiteen og arbeidervernet gikk først. Teten av toget var omkranset av røde flagg. Deretter fulgte et musikkorps, en ny avdeling av arbeidervernet, nok et musikkorps, og så over 2000 demonstranter. Demonstrantene gikk barhodet og sang. Arbeidervernavdelingene gikk med bestemte skritt mot politisperringene, mens Telefylkets musikkorps og Suomi spilte Internasjonalen.³⁰

Fra demonstrasjonene den 2. juni 1931 under Menstadkonflikten. Folkemengden har samlet seg foran kontorbygningene på Menstad. I demonstrasjonen ble det båret fagforeningsfaner, røde flagg og transparenser, og musikkorpsene spilte «Internasjonalen».

Sammenstøtet som fulgte, var kortvarig, men voldsomt.

Politi og arbeidervern slo godt fra seg. Politifolkene svingte køllene. Arbeiderne slo med kjepper og stokker, og brukte tørre nevene. Tilskuerne og en del av demonstrantene kastet stein. Musikkorpsene marsjerte opp like ved politisperringen. Slagsmålet bølget videre til Internasjonalens toner.³¹

Slaget endte med at politiet trakk seg tilbake. Arbeidervernet forhindret at menneskemengden etterpå stormet lasteplassen, hvor resten av politiet og streikebryterne oppholdt seg. Med musikkorpsene i spissen og fanene pyntet med politiluer dro demonstrantene seg tilbake til Borg sports plass.

Under Menstadkonflikten ble «Internasjonalen» spilt og sunget både før, under og etter kamphandlingene. Naturligvis ble det også spilt andre arbeidersanger i demonstrasjoner og

på møter under arbeidskonflikter i disse årene. Men selve *kampsangen* framfor noen annen var «Internasjonalen».

«Internasjonalen» mot fascismen

Som vi har sett, ble «Internasjonalen» tidlig et samlings- og kampsymbol for arbeiderbevegelsen. I 1930-årene fikk sangens symbolverdi en ny dimensjon. Sangen ble et våpen i arbeiderbevegelsens internasjonale kamp mot fascismen.

Kampsangen «Internasjonalen» ble et naturlig innslag under antifascistiske møter og demonstrasjoner her i landet i 30-årene. Et eksempel på det er urolighetene i Tønsberg i mai 1933. Den 17. mai det året hadde noen ungdommer brent hakekorsflagget utenfor det tyske konsulatet i byen. Fire arbeidsgutter hadde blitt arrestert etterpå. Arbeiderungdomslagernes planlagte protestmøte mot arrestasjonene ble forbudt av politiet etter at møtet hadde blitt utlyst i avisene. I forbindelse med brannen av hakekorsflagget hadde den lokale høyreavisen, *Tønsberg Blad*, skreket opp om at det burde foretas en opprydning av politiet, fordi det hadde opptrådt lemfeldig og ikke forhindret denne «udåd». Det var nok en medvirkende årsak til at statspolitiet ble utkommandert til Tønsberg den planlagte møtekvelden. *Arbeiderbladet* refererer fra begivenhetene:

Statspolitiet inntar stillingene utenfor politikammeret på Tønsberg torg under urolighetene i mai 1933. Politiet ble møtt med fyrop og tilrop før den frammøtte folkemengden demonstrativt sang «Internasjonalen».



Ved 18.20-tiden kom så hele syv biler med statspoliti og tre motorcykler. I alt var det 50—60 statspolitibetjenter i full krigsmaling med stålhjelmer, køller, revolvere m.v. under ledelse av statspolitifullmektig Jonas Lie. Disse tok oppstilling utenfor politistasjonen, mens den flere tusentallige folkemasse møtte dem med en øredøvende hånlatte og fyrop og tilrop: «Ned med statspolitiet.» Folkemassen satte derpå spontant i med å synge «Internasjonalen».³²

«Internasjonalen» ble sunget enda to ganger til under denne demonstrasjonen, som endte med at statspolitiet måtte fjerne seg.

Selv om demonstrasjonen utviklet seg til å bli en protest mot statspolitiet, var selve bakgrunnen for demonstrasjonen arrestasjonen av de fire guttene som hadde brent hakekorsflagget. Dette var en berettiget antifascistisk handling, som ikke burde straffes, var den alminnelige oppfatningen blant arbeiderungdommen.

Enda mer aktivt ble «Internasjonalen» brukt under arbeiderungdommens protestaksjoner på nazimøter i 30-årene. Det var ikke uvanlig å avbryte de nazistiske talerne nettopp ved å synge «Internasjonalen». Det skjedde også på et NS-valgmøte på Youngstorget i Oslo høsten 1934, der det ble kastet grønnsaker og egg på talerne. Naziorganet *Fritt Folk* gjorde et stort nummer av at demonstrantene hadde sunget « — op I som sulten knuget har», mens maten bokstavelig talt ble kastet vekk. Under det store «torvslaget» på Gjøvik i mai 1936 ble «Internasjonalen» sunget både for å overdøve NS-taleren, J.B. Hjort, og under det voldsomme sammenstøtet mellom arbeiderungdom og nazister etterpå.

Den spanske borgerkrig

Den spanske borgerkrig 1936—39 ble også «Internasjonalen»s krig. Under framrykning, i skyttergravene og på slagmarken ble «Internasjonalen» sunget.

Den første avdelingen av utenlandske frivillige som ble satt inn i kampene, var Centuria Thälmann, en forløper for den senere så kjente Bataljon Thälmann. Avdelingen forlot sentralstasjonen i Barcelona den 30. august 1936 til tonene av «Internasjonalen». Lise Lindbæk forteller fra kampene ved Tardienta, som gjorde centuriaens navn kjent over hele Spania:

De klarte å komme langt op på fjellet uten å bli opdaget av fascistene. . . . Nu begynte skuddene å knalle overalt; ofte

visste man knapt nok hvem som var fiende eller hvor fienden var. Da det første overraskelsesmoment var forbi, stemte centuriaen i med «Internasjonalen»; på tysk, spansk, katalansk, på dansk, ungarsk og polsk klang arbeiderklassens frihets-sang ut i natten.³³

Avdelingen kjempet tappert, men led store tap. Da ammunisjonen tok slutt, var tilbaketrekning eneste mulighet. Dagen etter marsjerte Centuria Thälmann for siste gang inn i Barcelona, sølete og blodflekkete, mens de sang «Internasjonalen».

Lise Lindbæk skildrer også kampene under fascistenes mot-offensiv ved Brunete i juli 1937:

... store deler av regjeringens hær måtte trekke seg tilbake. Bataljon Thälmann «holdt stillingen», sin vane tro. Dagsbefalingen sier: «Bataljon Thälmanns maskingeværkompani, M.G.K., fyrte ikke før fienden kom dem helt innpå livet. Samtidig begynte de å synge Internasjonalen.» Slik som de druknende frivillige fra Ciudad de Barcelona, slik som bataljonen og hæren ved alle høitideligheter, slik som verdens arbeiderklasse i alvor og fest, slik sang M.G.K. Internasjonalen. Og fienden flyktet. Om de ikke var forberedt på motstand, så ventet de enda mindre sang! For disse soldatene har ikke glemt å synge.³⁴

De «drukneende frivillige» som det her fortelles om, var blant de 300 frivillige som var ombord på «Ciudad de Barcelona» da den ble torpedert utenfor spanskekysten i mai 1937. Blant de 60 omkomne var også Oslo-gutten Harry Behn. En dansk frivillig skildret siden det som hendte i Bataljon Thälmanns frontavis:



Oslo-gutten Harry Behn omkom da «Ciudad de Barcelona» ble torpedert av en italiensk ubåt utenfor kysten av Spania. Båten hadde om bord 300 spaniafrivillige, 60 av disse mistet livet.

Redningsbaadene blev hurtig fulde; de Kammerater der ikke var Plads til, maatte springe ud og enten svømme eller klamre sig til omsvømmende Tønder og Bjælker. Før Skibet var sunket, dukkede den italienske U-Baad op igjen. Fascisterne gjorde Maskingevæerne klare og begyndte at skyde os ned der vi svømmede rundt derude. Alle Kammeraterne istemte da Internationalen.³⁵

Lise Lindbæk sammenlikner med «Titanic»s undergang, da skipsorkesteret spilte «Nærmere deg min Gud» mens båten langsomt sank. «Hvorfor er ikke «Ciudad de Barcelona»s undergang på samme måte meislet inn i vår bevissthet?» spør hun.

Sterkt virker også beskrivelsen av en begravelse i Madrid. Byens innbyggere står i espalier langs veien. Med hevet knyttet



Frivillige fra Bataljon Thälmann hilser fire falne kameraters grav med den tradisjonelle Røde-Front-hilsenen.

neve hilser de og takker de fremmede som har gitt livet for dem.

Ved graven følte vi en vill smerte. Internasjonalen lød som en hevnsang. To av våre beste var vekk.³⁶

Og igjen etter slaget ved Boadilla i desember 1937, der mange skandinaver ble drept:

Atter klang Internasjonalen ut i den frostklare ettermiddag «som en hevnsang».³⁶

I beretningene fra den spanske borgerkrig finner vi «Internasjonalen» omtalt som en frihetssang og en kampsang, en protestsang og en hevnsang. Den får en nesten religiøs symbolfunksjon. Men ikke minst blir den en manifestasjon av hva kampen virkelig gjaldt: arbeiderbevegelsens ideer om frihet, rettferd og menneskeverd imot fascismens diktatur, vold og terror.

«Internasjonalen» under annen verdenskrig

I nazi-Tyskland var det forbundet med streng straff å synge «Internasjonalen». Etter som arbeiderbevegelsen i de tyskokkuperte landene gikk under jorden, hører vi naturlig nok lite om «Internasjonalen». Det var heller ingen grunn til å provosere okkupantene og risikere fengselsstraff ved å synge «Internasjonalen» offentlig. I hvilken utstrekning den ble spilt og sunget i det skjulte, finnes det svært få opplysninger om.

Det er grunn til å tro at det ble sunget lite i den illegale

norske arbeiderbevegelsen under krigen. Mye skulle utrettes, og tiden var kostbar. De ytre omstendighetene var ugunstige, og faren for å bli overhørt var alltid til stede. Der hvor det likevel ble sunget, fikk sangen et nytt preg av alvor og høytid. Arne Pettersen, som under krigen var leder for kommunistungdommen i Oslo, forteller:

Den 21. juni 1941 holder NKU en stor illegal tillitsmannskonferanse på Malersvennenes feriehem i Enebakk utenfor Oslo. Sentralstyret og tillitsmenn fra hele landet er til stede på konferansen, som skal drøfte den politiske situasjon og NKPs oppgaver i tida framover. NKU-lederen Arne Gauslå holder hovedinnledningen. (Gauslå ble drept i skuddveksling med tyskerne i oktober 1942.) Ved leirbålet om kvelden blir det sunget arbeidersanger, mens vaktposter holder utkikk.

Neste dag, den 22. juni 1941, drar noen NKUere ned på bondegården i nærheten for å hente melk. Der får de høre den store nyheten: Hitler har gått til angrep på Sovjetunionen. To mann blir sendt inn til Oslo for å få flere opplysninger. Da de kommer tilbake, kan de fortelle at flere framtrepende kommunister allerede er arrestert. Oppbruddet skjer i all hast. Det blir bestemt at av sikkerhetsgrunner skal deltakerne reise tilbake i puljer langs forskjellige ruter. Men før avreisen samles alle deltakerne. Først blir «Ja, vi elsker» sunget. Så dannes broderingen og «Internasjonalen» blir sunget. Mange skulle aldri møtes igjen.³⁷

Frigjøringen av Norge begynte med Øst-Finnmark i slutten av oktober 1944. Den tyske hæren var på vei vestover. Bak seg etterlot de et Finnmark i flammer. Folk dro til fjells for å unngå tvangsevakuering. I Kirkenes hadde nærmere 4000 mennesker søkt tilflukt i en av gruvegangene til A/S Sydvaranger oppe ved Bjørnevatn. Da de første russiske soldatene kom til tunnelåpningen, var begeistringen stor. Harry Westrheim beskriver stemningen:

... utpå natta, sånn i to-tida, kom det beskjed om at nå er russerne kommet. Like etterpå ble lyset satt på. Folk jublet og lo og gråt. Russiske soldater og nordmenn der inne under steinhimmelen ropte hurra og sang «Internasjonalen» og «Ja, vi elsker» om hverandre.³⁸

De gamle arbeidersangene ble ikke glemt under krigen, selv om de ikke ble sunget så ofte. Det gjelder også «Internasjonalen». I illegale sangbøker er «Internasjonalen» blant de sangene som oftest er med. Men det er i første rekke de nasjonale

sangene som vinner innpass i arbeiderbevegelsen i krigsårene. Det er også tilfelle her i Norge.

«Internasjonalen» i etterkrigstidas Norge

De nasjonale sangene hadde kommet til å bety noe for arbeiderbevegelsen i Norge under de fem lange krigsårene. De sterke nasjonalkjenslene som krigen hadde skapt, holdt seg langt utover i etterkrigsårene. Det kommer også til uttrykk gjennom arbeiderbevegelsens valg av sanger.

«Ja, vi elsker» kommer inn som et fast allsangnummer på landsmøter og kongresser og overtar i størsteparten av arbeiderbevegelsen «Internasjonalen»s plass. Arbeiderpartiets landsmøte i 1945 synger riktignok «Internasjonalen» til avslutning. Men partiets landsmøter i 1949 og 1953 synger ikke «Internasjonalen» i det hele tatt, bare «Ja, vi elsker». Andre motiver enn det nasjonale kan også ligge bak dette. Iallfall er «Internasjonalen» på plass igjen i 1955, og alle partiets landsmøter blir heretter avsluttet både med «Internasjonalen» og «Ja, vi elsker». Et unntak fra denne regelen er partiets ekstraordinære landsmøte i 1972, hvor EF-saken ble drøftet. Her synger man bare «Internasjonalen» til avslutning!

Ikke overraskende finner vi at kommunistene har sunget «Internasjonalen» på alle sine landsmøter etter stiftelsen, også i de første etterkrigsårene. På Landsorganisasjonens kongresser er derimot «Internasjonalen» ikke tilbake før i 1973, i perioden 1946—1961 var «Ja, vi elsker» fast avslutningssang.³⁹

I dag synger alle partier på venstresida «Internasjonalen» på sine landsmøter. Under 1. mai-arrangementene bruker alle de politiske grupperingene «Internasjonalen». Men i hvilken utstrekning sangen ellers benyttes i dagens norske arbeiderbevegelse, er det vanskelig å få noe klart inntrykk av. Det ser ut til å være forskjellig praksis fra parti til parti, fra forening til forening. I fagbevegelsen varierer bruken av «Internasjonalen» i de enkelte forbundene og avdelingene. Ikke bare politiske sympatier, men også lokale og geografiske forhold later til å spille inn. Svært ofte virker det nærmest å være tilfeldigheter som avgjør hvor og av hvem «Internasjonalen» blir sunget her i landet i våre dager.

Ett område kan det likevel være interessant å se nærmere på: bruken av «Internasjonalen» på forbundenes landsmøter etter krigen. Som utgangspunkt er brukt forbundenes lands-

møteprotokoller. For noen få mindre forbund er dette materialet ufullstendig. En del landsmøteprotokoller inneholder ikke opplysninger om hva som ble sunget på møtene. Det er likevel mulig i store trekk å få en oversikt over forbundene bruk av «Internasjonalen» på landsmøtene.

Det vanligste har vært å synge «Internasjonalen» unisont ved landsmøtets avslutning. Enkelte ganger har den også vært brukt som åpningssang. Det hører til sjeldenhetene at «Internasjonalen» blir sunget ellers under landsmøtet, selv om det har forekommet. Den har i det siste tilfellet fått mer status av å være en vanlig arbeidersang blant andre arbeidersanger. I denne oversikten er det bare registrert de gangene «Internasjonalen» har vært brukt som åpnings- eller avslutningssang.

Da det nye, store Fellesforbundet ble dannet våren 1988, var det et sterkt krav at «Internasjonalen» skulle synges ved den høytidlige avslutningen av sammenslutningsmøtet.⁴⁰ Bak dette kravet sto ganske sikkert de tre forbundene Bygning, Papir og Jern og Metall. De to førstnevnte hadde sunget «Internasjonalen» på alle sine landsmøter etter krigen. Jern og Metall hadde sunget «Internasjonalen» på de fleste landsmøtene og på alle landsmøter fra og med 1966. For de to andre forbundene i Fellesforbundet, Bekledning og Skog og Land, var det nok mer uvant å synge «Internasjonalen», selv om begge forbundene hadde sunget den flittig før krigen. Skog og Land hadde etter krigen ikke sunget «Internasjonalen» i det hele tatt, mens Bekledning sist sang den i 1948.⁴¹

Arbeidsmandsforbundet har også sterke tradisjoner når det gjelder å bruke «Internasjonalen». Med unntak av landsmøtet i 1948 har forbundet sunget «Internasjonalen» på samtlige landsmøter i etterkrigsårene. Det samme er tilfelle med Kjemisk, som antakelig har sunget «Internasjonalen» på alle landsmøter etter krigen bortsett fra i 1956.⁴² Støperiarbeiderforbundet, som i 1960 ble slått sammen med Jern og Metall, hadde også sunget «Internasjonalen» på alle landsmøter fram til sammenslutningen. Ellers er det verdt å merke seg at det unge Skolenes Landsforbund sang «Internasjonalen» til avslutning på sitt første ordinære landsmøte i 1985.

En del forbund fortsetter tradisjonen fra før krigen inn i de første etterkrigsårene, men slutter så å synge «Internasjonalen». I denne gruppen finner vi det gamle Bekledningsarbeiderforbundet, de tidligere forbundene i den grafiske sektoren,



Hotell og Restaurant, Sjømannsforbundet, Tjenestemannslaget og Transportarbeiderforbundet.

Enkelte forbund ser ut til å ha et mer tilfeldig forhold til «Internasjonalen» og synger den bare på ett enkelt landsmøte eller spredt utover i etterkrigsperioden, ofte med ganske mange års mellomrom. Blant disse forbundene er Elektrikerforbundet, Grafisk, Jernbaneforbundet, Kommuneforbundet og Tjenestemannslaget. Næring og Nytelse kan derimot ikke beskylles for å ha noe tilfeldig forhold til «Internasjonalen», de skriver da også stolt i sitt landsmøtereferat i 1985: «Etter tradisjonen reiste landsmøtedeltakerne seg og sang «Internasjonalen».» Denne tradisjonen har likevel ikke vært helt sammenhengende, blant annet sang ikke forbundet «Internasjonalen» i 1950-årene.

I protokollen fra Norsk Tele Tjeneste Forbunds siste landsmøte før krigen leser vi at ««Internasjonalen» klang med kraft og begeistring i salen». Om det ikke ble slutt på kraften og begeistringen, ble det iallfall slutt på å bruke «Internasjonalen» etter krigen. NTTF er her i godt selskap med det andre LO-forbundet for telefolk og med de to forbundene i postetaten.

Tryggve Aakervik og Dagfin Rimestad leder Papirindustriarbeiderforbundets landsmøte i allsang i 1975. Dette forbundet har sunget «Internasjonalen» til avslutning på alle sine landsmøter etter krigen.

Av de andre større forbundene har heller ikke Handel og Kontor sunget «Internasjonalen» siden 1936. En eventuell sammenslåing med Forbundet for Arbeidsledere og Tekniske Funksjonærer vil neppe medføre noe brudd på denne tradisjonen.

Finnes det noen felles plattform for de forbundene som i dag bruker «Internasjonalen»? En viss betydning ser organisasjonsområdene ut til å ha. Det er i første rekke forbund som organiserer ansatte i industri, bygningsfag og anleggsvirksomhet som synger «Internasjonalen». På den annen side finner vi et flertall av såkalte funksjonærforbund blant de forbundene som ikke bruker sangen i det hele tatt.

Forbundenes størrelse, styrke, kvinneandel og andre liknende faktorer ser ikke ut til å ha noen betydning. Heller ikke tidligere praksis fra før krigen synes å spille noen større rolle. Flere forbund som i mellomkrigsårene synger «Internasjonalen» på alle sine landsmøter, slutter etter krigen helt å bruke den.

Ett markert fellestrekk finnes likevel hos de forbundene som etter krigen har brukt og fremdeles bruker «Internasjonalen» på landsmøtene sine. De er alle forbund som føler seg knyttet til det vi kan kalle en *radikal tradisjon* i norsk fagbevegelse.

En sang — et symbol

«Internasjonalen» var i årene fra 1922 til 1946 Sovjetunionens offisielle nasjonalhymne. Hvilken betydning har dette hatt for lands, partiers, organisasjoners og enkeltmenneskers forhold til sangen? Hvordan har det preget opplevelsen av sangen? Følte man at det var Sovjetunionens nasjonalsang eller arbeiderbevegelsens internasjonale kampsang som ble framført? I mellomkrigsårene var det mange som mente at dette var to sider av samme sak. Sangens tilknytning til Sovjetunionen ble derfor ikke noe problem. Men selv sosialdemokratene, som ikke delte denne sympatien for Sovjetunionen, sang «Internasjonalen» i disse årene.

Det paradoksale er at sangens tilknytning til Sovjetunionen har spilt størst rolle i årene etter krigen, da «Internasjonalen» ikke lenger var Sovjetunionens nasjonalsang. At store deler av norsk fagbevegelse sluttet å synge «Internasjonalen» sist i 1940-årene, er neppe noen tilfeldighet, heller ikke at Arbeiderpartiet ikke sang den på sine landsmøter i 1949 og 1953.

Men det bør likevel ikke legges altfor stor vekt på den betyd-

ningen sangens tilknytning til Sovjetunionen har hatt. Mye tyder på at «Internasjonalen» av mange fremdeles ble sett på som *hele* arbeiderbevegelsens sang, selv i den verste kalde krigens år. Sangen var aldri borte fra noen av arbeiderbevegelsens sangbøker. Jernbaneforbundets landsmøte i 1956 sang «Internasjonalen» til avslutning like etter at møtet hadde vedtatt en resolusjon til støtte for «folkereisningen i Ungarn som Sovjetunionens væpnete styrker har forsøkt å drukne i blod.» Dette ser ut til å være den eneste gangen dette forbundet har sunget «Internasjonalen» etter krigen. Å tolke dette som en demonstrasjon, som et slags forsøk på å «gjenerobre» sangen, er nok likevel å gå for langt.

Begrepet «symbolverdi» har vært brukt tidligere, uten at det har blitt drøftet nærmere. Et forsøk på definisjon: «Internasjonalen»s symbolverdi er hvordan den funksjonen sangen har i en gitt sammenheng, blir oppfattet av dem som er til stede. Eller enklere uttrykt: «Internasjonalen»s symbolverdi er summen av de følelsene vi har når vi hører eller er med på å synge sangen. Denne symbolverdien har vært og er stadig skiftende, under sterk påvirkning av ytre begivenheter. Den har vært forskjellig fra land til land og fra tidsepoke til tidsepoke. I utviklingslandene og i land med store politiske uroligheter vil sangen ha en annen symbolverdi enn her i vår fredelige del av ver-

Snøstorm eller kulde — «Internasjonalen» blir likevel alltid sunget med blottet hode, som her under flaggparaden utenfor kommunelokalet i Oslo 1. mai 1929.



den. Men også i samme land, til samme tid, til og med i samme parti eller organisasjon kan symbolverdien være ulik. Den kan være forskjellig på et landsmøte, i en valgkamp og under en demonstrasjon. For to personer på samme sted kan sangen ha ulik symbolverdi.

Men én del av denne symbolverdien er uforanderlig. Det er den følelsen av samhörighet med en felles bevegelse som sangen formidler. Ingen annen arbeidersang har hatt en slik samlende funksjon som «Internasjonalen». Også av den grunn har sangen til tider blitt oppfattet som truende av arbeiderbevegelsens motstandere. For eksempel hadde den danske dronning Margrethe følelsen av at hun hadde gjort noe farlig og radikalt da hun fortalte fra sin dristige ungdomstid til et norsk ukeblad: «Jeg tror jeg sang Internasjonalen».

«Internasjonalen» hadde sin storhetstid i norsk arbeiderbevegelse i mellomkrigsårene. I de første tiårene etter krigen mistet sangen mye av sitt hegemoni her hjemme. Andre og nye sanger overtok «Internasjonalen»s plass i store deler av arbeiderbevegelsen. Men i de siste årene har det virket som om denne utviklingen er i ferd med å snu. Nye organisasjoner på venstresida har tatt «Internasjonalen» i bruk. Mange av de gamle organisasjonene har igjen begynt å synge «Internasjonalen».

Ett er likevel sikkert, «Internasjonalen» er fremdeles verdens mest kjente og mest brukte arbeidersang. Like sikkert er det at Pottiers dikt aldri hadde oppnådd å bli et symbol for den internasjonale arbeiderbevegelsen uten Degeyters melodi fra 1888. Det har blitt hevdet at det i vår tid er melodien mer enn teksten som har blitt selve symbolet. Om ordene for mange har mistet mye av sitt meningsinnhold, har melodien fremdeles evnen til å skape følelser. Det er god grunn til å stoppe opp ved dette hundreårsjubileet.

NOTER

1. Navnet er av flamsk opprinnelse og uttales [Degejter].
2. Rudolf Hultengreens artikkel om Adolphe Degeyter har blant annet vært gjengitt i *Fabrikkarbeideren* nr. 9, 1952, i *Fritt Slag* 18.09.1954 og i Kommuneforbundets fagblad oktober 1955.
3. Kfr. artikkelen «Hvem har komponert «Internationalen»?» i *Iste Mai* 4. april 1914. Artikkelen er gjengitt i sin helhet på side 15.
4. «Det tyvende Aarhundrede» nr. 4, 1904, s. 34.

5. I ovenfornevnte artikkel i *Iste Mai* 1914 hevdes det at «Internasjonalen» ble sunget første gang på den 2. Internasjonales stiftelseskongress i Paris i 1889. I protokollene fra denne kongressen står det ikke noe om dette. Gel har heller ikke omtalt dette, og det er sannsynligvis en feilaktig opplysning.
6. Kantaten var skrevet av A.C. Meyer og arrangert av kapellmester F. Henne. Den sistnevnte var dirigent da et kor på 500 arbeidersangere og et orkester på 60 mann framførte kantaten ved kongressens åpning. (A. Zachariassen: «Med sang mot felles mål. Norsk Arbeidersangerforbund gjennom 50 år.» Oslo 1958, s. 120.)
7. Brevet oppbevares nå i byarkivet i Saint-Denis.
8. «Det tyvende Aarhundrede» nr. 4, 1904, s. 34.
9. Sten Sjöberg: «Internationalen — Pottier, Degeyter och Menander.» I «Notiser från Arbetarnes kulturhistoriska sällskap», Sthlm 1968, s. 25.
10. Carl Heinrich Petersen: «Historien om Internationalen — verdens mest kjente sang.» I Arbejdsmandenes- og Specialarbejdernes Fagblad nr. 16, 1964, s. 375.
11. Zachariassen, s. 49.
12. Alb. Nicolay Arnevig: «Mandsangforeningen «Freya» gjennom 35 aar.» Bergen 1919, s. 11.
13. *Arbeidet* 2. mai 1905.
14. Arnevig, s. 6.
15. *Ny Tid* 2. mai 1905.
16. Jon Egil Brekke: «Trondhjem Arbeiderpartis Sangkor og Fagforeningenes Mannskor, Trondheim. Bidrag til karakteristikk av den norske arbeidarkor-rørsla. Hovedoppgave. Trondheim 1980, s. 183.
17. Zachariassen, s. 44.
18. Fagforeningenes Mannskor 1901—1951. Trondheim 1951, s. 11.
19. Zachariassen, s. 49.
20. Dansk arbeidersang fra 1872, tekst: U.P. Overbye, melodi: Chr. J. Rasmussen.
21. Trond Hegna forteller om denne episoden i sin memoarbok: «Min versjon.», Oslo 1983, s. 120: «Schefflo kom med et bistert utfall mot flertallet: «Når dere har stemt partiet ut av Internasjonalen så skal dere vel synge Internasjonalen da! Jeg tenker Internasjonalen skal sitte i halsen på dere, jeg!»»
22. *Fremtiden* 2. mai 1907.
23. Petter Larsen: «Med AIF-stjerna på brystet.» Oslo 1979, s. 25—27.
24. *Arbeiderbladet* 1. mars 1924.
25. *Aftenposten* 11. mars 1924.
26. *Hamar Arbeiderblad* 7. mai 1928.
27. Per Ole Johansen: «Menstadkonflikten 1931» Oslo 1977, s. 71.
28. Samme sted, s. 72.
29. Samme sted, s. 73.
30. Samme sted, s. 116—117.
31. Samme sted, s. 119.
32. *Arbeiderbladet* 22. mai 1933.
33. Lise Lindbæk: «Bataljon Thälmann.» Oslo 1938, s. 37.
34. Samme sted, s. 219—220.
35. Samme sted, s. 50.
36. Samme sted, s. 82.
37. Sammendrag av samtale med Arne Pettersen 16.11.1988.
38. Harry Westrheim: «Landet de brente.» Oslo 1978, s. 70.
39. LOs kongressprotokoller fra 1965 og 1969 har ingen opplysninger om hva som ble sunget. I perioden 1946—1961 ble «Ja, vi elsker» brukt som avslutningssang på LO-kongressene.
40. Opplysninger gitt av Solveig Johansson, Fellesforbundet, 22.11.1988.
41. Dette er ikke helt korrekt, det var det gamle Bekledningsarbeiderforbundet som sist sang «Internasjonalen» i 1948. Tekstilarbeiderforbundet som gikk inn i det nye Bekledningsarbeiderforbundet i 1969, sang «Internasjonalen» så sent som i 1953.
42. For landsmøtene i 1965 og 1971 er det ikke protokollført hva som ble sunget.